

MIJN OMA

Marjan Berk

Als kind vind je alles gewoon. Hoe het leven zich ook aandient, je kijkt nergens van op. Zo vond ik het als klein meisje de gewoonste zaak van de wereld dat, wanneer mijn moeder ziek was, ik met de tram van Zeist – waar wij woonden – naar Amersfoort reisde. Een vriendin van mijn moeder bracht mij. In Amersfoort woonden de ouders van mijn moeder: oma en opa Kikker. Ik vond bij hen een warme, veilige plek waar het gekrakeel van mijn voortdurend ruziënde ouders niet doordrong.

Opa en oma Kikker waren een opgewekt echtpaar, ik was hun eerste kleinkind en kreeg precies de liefdevolle aandacht waar ik zo naar hunkerde. Ik mocht naar hartenlust op de piano timmeren en ik luisterde naar de radio: ik hoorde de Kleppermars van Jacob Hamels kinderkoor en het lied Kinderen van één Vader, bij mevrouw Spelberg van de Vrijzinnig Protestantse Radio Omroep, later de VPRO.

En er was muziek. De jongste zus van mijn moeder speelde piano in een bandje, haar twee broers speelden banjo en viool, mijn moeder zong en begeleidde zichzelf op de piano. Oma leerde mij de Hakkenplofpolka spelen. En ze zong voor mij een raar Rotterdams liedje uit háár jeugd: 'Een grote rooie kool. Bespeelde de viool. En een hondje met een mank pootje. Studeerde voor kap'tein van het Delftse bootje!'

Bij oma mocht ik helpen garnalen pellen op een krant op de tafel, middenin de kamer, waarboven de lamp hing, zoals in de jaren dertig gebruikelijk was. En ik werd voorgelezen, door oma en soms door opa. Het mooiste boek was *Klein-Knoelie*, een verhaal over een bibberend hondje dat zijn moeder kwijt was. Hij werd gevonden door kinderen en kreeg bij hen een heerlijk hondenleven.

Ik haatte melk! In Zeist, thuis, zat ik soms urenlang achter een groot glas koud geworden melk met een vel, dat ik weigerde te drinken. Wanneer mijn moeder even de keuken verliet, gooide ik die vieze melk door de gootsteen. Omdat ik melk zo diep haatte, maakte oma Kikker voor mij altijd een beker waterchocola!

Er was nog iets merkwaardigs. Zodra ik bij oma en opa Kikker in Amersfoort aankwam, werd ik ziek. Als ik koorts kreeg, hevig hoestte en koude rillingen vertoonde, werd ik in het grote bed van oma en opa gestopt. Als zij naar bed gingen verhuisde ik naar de kleine zijkamer, waar naast mijn bed een sprookjesachtig nachtlampje stond, dat de angst voor het donker verjoeg.

Ongeveer alle infectieziekten heb ik bij mijn grootouders doorstaan: keelontsteking, oorontsteking, neusbloedingen die niet stopten. Achteraf heb ik wel eens gedacht dat ik met opzet ziek werd, om maar niet terug te hoeven naar Zeist, waar mijn ouders zonder ophouden verder kiftten...

Zo heb ik bij mijn grootouders een ouderwetse longontsteking overleefd. In de jaren voor de oorlog bestonden er nog geen antibiotica of sulfatabletten. Wanneer je longontsteking kreeg liep de koorts op tot soms wel éénnveertig graden. Dan ging je dood. Of de koorts zakte naar zevenendertig graden en dan was het gevaar afgewend. Ik herinner mij dat ogenblik nog scherp. Vier jaar oud. Ik werd kletsnat van het zweet wakker uit een akelige koortsdroom. De bezorgde hoofden van de dokter, mijn moeder en grootmoeder hingen boven mijn bed. De dokter sprak plechtig: 'De crisis is voorbij!' Ik kreeg een kopje bouillon en een beschuitje.

De heerlijke logeerpartijen bij oma en opa Kikker hielden op toen mijn grootouders naar Zuid-Afrika vertrokken. Mijn opa moest in Durban een Nederlandse scheepvaartmaatschappij vestigen, ze zouden daar minstens twee jaar gaan wonen. Even daarvoor waren mijn ouders gescheiden en mijn moeder ging met mijn broertje en mij in een klein huis in Amersfoort wonen. Het was de bedoeling dat wij met zijn drieën mijn grootouders achterna zouden reizen. Dat kon niet direct. In die jaren moest een gescheiden vrouw negen maanden wachten voor zij het land mocht verlaten – om bij een eventuele zwangerschap onduidelijkheden over de wettelijke vader te voorkomen.

Met het vertrek van mijn grootouders was mijn zorgeloze kinderland verdwenen. 's Avonds lag ik in bed te snikken, zachtjes, zodat mijn moeder het niet hoorde. Ik was net zes jaar en ging naar de grote school. Opa schreef mij echte brieven, getikt op flinterdun luchtpostpapier. Hij stopte ook uitgeknippte plaatjes in de envelop, van Betty Boop en Donald Duck. Maar toen in 1940 de Tweede Wereldoorlog uitbrak hielden de brieven uit Afrika op. Heel af en toe kwam er een brief via het Rode Kruis, waarin uitsluitend familieberichten stonden.

In de laatste oorlogswinter droomde mijn moeder dat haar vader – opa Kikker – stierf. Ze werd huilend wakker, hoewel ze helemaal niet wist of het wáár was. Twee maanden later kwam de Rode Kruisbrief, waarin haar droom werd bevestigd.

Opa was dé man in mijn kleine leven... Ik mocht op zijn schoot op de grote Remington schrijfmachine hard op de letters meppen. ‘Ik schrijf!’ riep ik. ‘Jij schrijft!’ bevestigde hij. Ik voelde sterk hoe onherroepelijk het bericht van zijn dood was. Hij zou nooit meer terugkomen.

Maar oma Kikker kwam wél terug! Om voor haar zieke dochter te zorgen en om voor mij de moed erin te houden. Het allereerste schip dat na de oorlog naar Holland voer bracht haar mee. We gingen haar van boord halen, mijn moeder pikte meteen een rol wc-papier en een stuk zeep uit haar hut mee... arme sloebers die we waren.

Oma trok bij ons in, ze kreeg de mooiste slaapkamer in ons kleine huis. Ze had een groot blik pindakaas meegebracht, iets lekkers voor op je brood, wat ik me vaag herinnerde van voor de oorlog. En ze nam me mee naar Rotterdam, waar ze familie ging opzoeken.

‘Kom kind, we gaan ook naar de Bijenkorf!’ riep ze en ze stapte met mij de lift in, waar net na de oorlog nog een liftboy voor de klanten op de knoppen drukte. Op de hoogste verdieping maakte oma geen aanstalten uit te stappen.

‘Waar moet u zijn, mevrouw?’ vroeg de liftjongen.

‘Naar de daktuin!’ sprak oma.

‘Maar die is weg, mevrouw. In de oorlog gebombardeerd!’

Zo werd ze af en toe geconfronteerd met de voorbije oorlog die ze zelf niet had meegemaakt. Eenmaal stapte ze binnen bij een banketbakker met grote mokkapunten in de etalage.

‘Vier mokkapunten,’ bestelde ze.

‘Heeft u suiker en boterbonnen?’ vroeg de verkoopster.

Die had ze natuurlijk niet.

Door haar aanwezigheid kwam het gelukkige kindergevoel van vroeger weer een beetje terug. Mijn broertje en ik werden verwend. Oma trok haar knipje en kocht een zwemabonnement voor mij, zodat ik eindelijk mijn zwemdiploma kon halen. En toen de strenge winter inviel kregen mijn broer en ik kaarten voor de ijsbaan! Oma was vroeger een schoonrijdster van belang, opa was meer een hardrijder in de trant van de snelle Jaap Eden. Ik kreeg haar Ouderkerker schoonrijders, waarmee ze ooit prijzen had behaald.

Ze kwam uit een vooruitstrevende familie en haalde het diploma van fröbeljuf. Ze verdiende vijftientig gulden per drie maanden – geld dat ze trots aan tafel onder het bord van haar vader legde! Oma las ook veel. *Gejaagd door de wind* was één van haar lievelingsboeken. Maar ook *Hilda van Suylenburg* moest ik van haar lezen, een roman die vóór de vrouwenemancipatie uitliep.

Haar dochter, mijn moeder, ging naar de Eerste Meisjes HBS in Rotterdam,

in de jaren dat de meeste meisjes naar de huishoudschool gingen, waar ze werden voorbereid op een leven als huisvrouw. Zij kreeg daar les van de eerste generatie zelfstandige vrouwen, de tijdgenoten van Aletta Jacobs. Helaas, toen mijn moeder trouwde in 1930, werd zij ontslagen bij de toenmalige PTT, waar zij in drie talen de internationale telefoonlijnen bediende! Dat ontslag was standaard; getrouwde vrouwen mochten niet werken. Iets waar de vrouwen in mijn moeders familie zich niets van aantrokken: mijn moeder vond een andere baan en bleef gewoon werken.

Terwijl mijn moeders latere leven zich bewoog van ziekenhuisopname naar thuis-op-de-divan runde oma de boel bij ons thuis. Haar kleindochter, een behoorlijk opstandige puber, leefde ze vóór hoe een mens zich in moeilijke omstandigheden staande moest houden. Ik was een ongelofelijke sloddervos, een eigenschap door opa genetisch in onze familie geplant.

Ik kwam thuis uit school. Oma schonk thee in en sprak: 'Je moet zo maar eens in je kamer kijken. Er ligt een cadeautje op je bed!' Nieuwsgierig liep ik naar boven. Op het voeteneind van mijn bed lag de bundel *Verzamelde gedichten* van P.A. de Genestet, een van oma's lievelingsdichters. Er stak een briefje uit: 'Lees bladzij 184'. Haastig bladerend zocht ik de bladzij. Daar stond het vers 'De plicht': 'Ik heb een vriend met ijz'ren hand en koel gebiedend oog.'

Vraag me niet hoe dat vers verder ging. Maar die vriend met die ijzeren hand, dat was 'De plicht'. Op het papiertje dat bij dat vers was ingestoken, had mijn allerliefste, maar af en toe onverbiddelijk strenge omaatje geschreven: 'En zou je nu eindelijk eens de rommel op je kamer willen opruimen!!!'

Jaren later, ze was net tachtig geworden, logeerde ze een paar weken bij mij. Ik stopte haar 's avonds in en kuste haar voor de nacht. Ze wist mijn kus zó te mikken, dat hij op haar mond terecht kwam.

'Niemand noemt mij nog Marie...'

Dat klonk zo treurig, die woorden die iets toonden van de eenzaamheid van oude mensen, van wie het speelveldje steeds leger wordt.

Maar twee dagen later veerde ze weer op. Ze trok haar stoere mantelpak aan, zette de mooie vilten hoed op haar grijze hoofd en sprak, op een toon die geen tegenspraak duldde: 'Ik ga vandaag naar Rotterdam!'

Een beetje ongerust – hoewel ze heel goed in staat was alleen te reizen, ze deed niet anders – wachtten we haar terugkomst af. Het werd al donker... Daar klonk de bel. Ze was terug, zette haar hoed af en legde hem omgekeerd op tafel. Ik schonk thee voor haar in. We wachtten op een verklaring. Ze dronk haar thee. 'Zo,' sprak ze gedecideerd. 'Wat ben ik blij dat ik indertijd

voor Jan heb gekozen!

Voor Jan. Dat was opa. Vijf jaar had oma op hem gewacht, tijdens de Boerenoorlog. Twee keer per jaar bracht de postbode een stapel brieven van hem. Toen hij terugkwam waren ze meteen getrouwd. Precies negen maanden later werd hun eerste kind geboren, een meisje, mijn moeder. Voor haar kwam oma jaren later terug uit Afrika om haar naar haar eindje te brengen.

En tegen het eind van haar eigen lange leven was zij nog eens gaan kijken naar die andere man, die haar in die vijf jaar wachten op opa, het hof had gemaakt. Op de allerlaatste openstaande vraag in haar leven had mijn oma een antwoord gevonden. Zij hoefde nergens spijt van te hebben. Ze kon haar hoofd rustig neerleggen.

Marjan Berk, september 2015

Marjan Berk (1932) was zevenentwintig jaar werkzaam in cabaret, toneel, musical, film en televisie. Ze schreef meer dan honderd scenario's en ontving in 1994 de Televizier-ring voor de tv-serie Vrouwenvleugel. In 1981 schreef ze haar eerste boek, *Nooit meer slank*, waarna meer dan veertig romans, verhalen en kinderboeken volgden. Vanaf 1983 schrijft ze columns voor het Algemeen Dagblad, Provinciale Zeeuwse Courant, Gaykrant en Margriet. Kijk voor meer informatie en een overzicht van haar werk op www.marjanberk.nl.

Dit verhaal is geschreven in opdracht van de Leescoalitie in het kader van de Nationale Voorleeslunch 2015.

Op donderdag 1 oktober 2015, Internationale Dag van de Ouderen, vindt de derde editie plaats van de Nationale Voorleeslunch. Bekende en onbekende Nederlanders lezen die dag voor aan ouderen door het hele land. De Voorleeslunch wordt georganiseerd door de Leescoalitie in samenwerking met de Bibliotheken en laat zien dat voorlezen een gemakkelijk toe te passen dagbesteding is, die bijdraagt aan de kwaliteit van zorg voor ouderen. Wilt u meer weten over de voorleeslunch of bent u op zoek naar achtergrondinformatie bij dit verhaal? Ga naar www.nationalevoorleeslunch.nl.

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door NBD Biblion.

